

Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi

SÜLEYMAN AKYÜREK

Yrd. Doç. Dr., ERCİYES Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

abstract

Teaching of Generalizations in Religious Education. Generalization is judgments that explain relation between two or more concepts. Generalization learning is a production based on concept learning. Person learns generalizations based on learning concepts and learning relations between concepts. Learned generalizations are used to explain events and facts, to estimate results, and to solve problems. Learning generalizations is important in religious education too. Because it is help to solve problems and to improve of religious thought.

Religious generalizations are should be taken in its characteristics. It is needed to explain how religious generalizations are instructed in religious education. At first, objections and behaviors are defined in instruction of generalizations. Secondly analysis of generalization is made. Thirdly, strategy and its steps are determined. In instruction of generalizations can be used three strategies: generalization - example, example - generalization, example - generalization - example. Finally generalization is applied on a problem and then it is evaluated.

Key words

Religious education, teaching of generalizations, generalization, principle, learning generalization, instruction, strategy of generalization instruction.

Giriş

Öğrenme, bireyin çevreyle etkileşimi sonucu davranışlarında meydana gelen nispeten kalıcı izli davranış değişikliğidir.¹ Davranış değişiklikleri öğrenmenin ürünleridir. Öğrenme-öğretme süreci sonunda kazanılabilecek davranışlar beş kategoride toplanmıştır. Bunlar, zihinsel beceriler, sözel bilgiler, psiko-motor beceriler, tutumlar ve bilişsel stratejilerdir. Gagne'ye göre, öğrenilmesi için farklı içsel ve dışsal koşullar oluşturulması gereken öğrenme ürünleri şöyle sıralanabilir:²

1 Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, Meteksan A.Ş., Ankara 1994, s. 78.

2 Münire Erden-Yasemin Akman, *Gelişim ve Öğrenme*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004, s. 179; Gülten Ülgen, *Eğitim Psikolojisi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 149.

1. Zihinsel beceriler
  - a. İşaret öğrenme
  - b. Uyarıcı-tepki ilişkisini öğrenme
  - c. Motor zincirleri öğrenme
  - d. Sözel zincirleri öğrenme
  - e. Ayırt etmeyi öğrenme
  - f. Kavram öğrenme
  - g. İlke/genelleme öğrenme
  - h. Problem çözme
2. Sözel bilgiler
3. Tutumlar
4. Psiko-motor beceriler
5. Bilişsel stratejiler.

Zihinsel beceriler arasında basitten karmaşığa doğru bir ilişki söz konusudur. Bu durum onların öğrenilmesinde de söz konusudur. Örneğin kavram öğrenmek için ayırt etmeyi bilmek, genelleme öğrenmek için genellemeyle ilgili kavramları bilmek, problem çözmek için ise problemle ilgili kavram ve genellemeleri bilmek gerekmektedir.

Genellemeler, bir konu alanının temel yapı taşlarından ve kavramlar arasında ilişkiler kurularak ortaya konur. Genelleme öğrenme, bilişsel öğrenme ürünlerinden biridir ve temelinde kavram öğrenme vardır.³ Genellemeleri öğrenme, olay ve olguları açıklamada, problemleri çözmede önemli işlevlere sahiptir. Okullarda birçok genellemeler öğretilmektedir.

Din eğitiminde genellemelerin öğretiminin dini düşüncenin gelişmesine katkıları büyüktür. Din eğitiminde genellemelerin öğretime nasıl konu edilebileceğinin araştırılması gerekmektedir. Bu çerçevede din öğretiminde “genelleme öğretimi”nin nasıl yapılabilceğinin ortaya konması bir ihtiyaçtır.

Bu çalışmada genellenenin ne olduğu, nasıl öğrenildiği ve genelleme öğretiminde nelere dikkat edileceği ortaya konacak, din öğretiminde bir örnek işleniş sunulacaktır.

a. Genelleme:⁴

a.1. Tanımı ve Türleri: Genelleme, “sınırlı sayıda bireyde gözlenmiş olanı söz konusu bireylerin de içinde yer aldıkları bütün bir sınıfa yayma süre-

3 Münire Erden-Yasemin Akman, *Gelişim ve Öğrenme*, s. 180; Kavram öğrenme ve öğretimi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Süleyman Akyürek, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)*, DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

4 Genelleme yapmak, yapılan genellemelerin doğruluğu ve genelleme yapmada izlenen yolun tutarlılığı sürekli tartışılmaktadır. Bkz: Arda Denkel, *Bilginin Temelleri*, Metis Yay., 1984; Paul Fayerabend, *Yönteme Karşı*, Çev. Ertuğrul Başer, Ayrıntı Yay., 1999; Bertrand Russel, *Felsefe Mese-*

ci, yargı oluşturma ve karar verme işlemi”dir. Genelleme yapma “zihnin genel düşünceler yapması işlemi veya özelden genele geçiş, tamim”dir.⁵ Genelleme, insan, objeler, durumlar, fikirler veya eylemler sınıfı hakkında ulaşılan bir yargıyı ifade eder. Genellemeler, genellenebilme özelliğine sahip, yol gösterici ve araştırmaya dayalı yargılardır.⁶ Örneğin, “Yaratıcılığın önündeki engeller, sınıf öğretiminde yeniliği engeller”. “Görsel araçlar, öğrenmenin etkililiğini artırır.” “Değerler, bireyin motivasyonunu etkiler.” vb. Bu yargılar “genel” kabul edilir ancak istisnaları da olabilir. Dolayısıyla genellemeler, istisnaları olabilen ifadelerdir.⁷ Genelleme, iki veya daha fazla kavram arasındaki *ilişkinin* bir ifadesidir.⁸ Yukarıdaki her cümlede bir *özne/konu* ve kavramlar arasındaki ilişkiyi ifade eden bir *yüklem* vardır. Burada hem özne hem de yüklem birer kavramdır ve kavramlar arasında da bir *ilişki* söz konusudur. Konu veya yüklemden birinin olgu ya da özel isim olduğu genellemeler de söz konusu olabilir. Örneğin “Hz. Muhammed güveniliridir.” “Mekke kalabalık bir şehirdir.” vb. Bu genellemelerde *konu* özel bir isim olmasına rağmen, *yüklem* kavramdır. Ancak *konu* ya da *yüklem*den biri kavram değil, ve bir *ilişki* de söz konusu değilse bir genellemeden söz edilemez. Bir genellemenin ana unsurları: *kavram* ve *ilişkidir*.

Genellemede kavramlar arasındaki *ilişki*, vazgeçilemez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramlar arasındaki ilişkinin varlığı, bu ilişkinin niteliğini akla getirmektedir. Kavramlar arasındaki ilişki çeşitli şekillerde olabilmektedir: İlişkinin niteliğine göre de genellemeler türlere ayrılmaktadır.

---

leleri, Çev: A. Adnan Adıvar, Remzi Kitabevi, 3. Bask.; Ernst Von Aster, *Bilgi Teorisi ve Mantık*, Çev: Macit Gökberk, Sosyal Yay., 1994; Jean Nicod, *Tümevarımın Mantıksal Problemi*, Çev: Tahir Yaren, Ankara, 2003; W.V. Quine, J.S. Ullian; *Bilgi Ağtı*, Çev: A. Hadi Adanalı, Ankara, 2001; Yener Öztürk, *Kur'an Perspektifinde Kozalite Problemi veya Sebeplerin Varoluştaki Etkisi*, Ankara, 2004. Bütün bunlara rağmen, insanlar sürekli genellemeler oluşturmak ve onları kullanmak zorunda kalmaktalar. Burada genelleme ifadelerinin hangi zaman ve koşullar için ne kadar genellenebileceğinin, bu durumların istisnalarının neler olabileceğinin belirlenmesi, düşünülmeye gerekmektedir.

5 Ahmet Cevzici, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma, İstanbul, 2000, s. 405. *Türkçe Sözlük*, TDK.

6 Gülten Ülgen, *Eğitim Psikolojisi*, s. 232.

7 Donald P. Kauchak – Paul D. Eggen, *Learning and Teaching: Research-Based Methods*, Third Edition, Allyn and Bacon, Boston, 1998, s.221

8 Robert M. Gagné, “The Learning of Principles”, Ed: Herbert J. Klausmeier-Chester W. Harris, *Analyses of Concept Learning*, Academic Press, New York, 1966, s. 86.; Thomas K. Crowl- Sally Kaminsky - David M. Podell, *Educational Psychology*, Brown & Benchmark, New York, 1997, s. 148; *Air Force Manual 36-2236 Personnel Guide Book For Air Force Insturctors*, 15 September 1994, Departmant of The Air Force, s. 59

A – Kavramlar Arasındaki İlişki Açısından Genelleme Türleri

Kavramlar arasındaki ilişki açısından genellemeler çeşitli şekillerde sınıflanabilmektedir. Katz, Kavramlar arasındaki ilişkinin türlerini ortaya koyan dört ana genelleme türü⁹ belirlemiştir:

1. Sebep-Sonuç İlişkisi (Cause and Effect) Belirten Genellemeler: Kavramlar arasındaki sebep-sonuç ilişkisini ortaya koyar. Örneğin, “Su 90 derece ısıtlırsa, kaynar.” “Petrole ilgi artarsa, fiyatlar yükselir.” “Sorunları karşılıklı anlayış içinde çözme yaklaşımına sahip olmak, sorunları azaltır.” “Bilgisiz taklit, taassuba götürür.” “Temizlik, sağlıklı olmanın şartıdır.” gibi.

2. Karşılıklı Bağlantı İlişkisi (Correlation) Belirten Genellemeler: İki kavramın nitelik veya nicelik bakımından nasıl ilişkilendiğini ortaya koyarlar. Karşılıklı bağlantı ilişkisini ifade eden genellemeler, sebep-sonuç ilişkisi hakkında herhangi bir bilgi sunmazlar. “Yaratılmışları sevmekle, Allah’ı sevmiş oluruz..” “Sevdikçe seviliriz.” “Dostluk ve kardeşlik duyguları yaygınlaştıkça, barış artar; barış arttıkça da dostluk ve kardeşlik duyguları gelişir.” gibi.

3. Olasılık İlişkisi (Probability) Belirten Genellemeler: Bazı olayların meydana gelme ihtimalini tasvir ederler. “Doğru-yanlış türü sorularda, doğru cevabı tahmin etme şansı %50’dir.” “Dua etmek, sevgi ve yakınlık oluşturur.” “Oruç, iradeyi güçlendirir.” “Oruç yardımlaşma ve dayanışmayı artırır.” “Oruç davranışları güzelleştirir.” “Dindar olmak, güzel ahlaklı olmayı gerektirir.” gibi.

4. Belitsel/Aksiyomatik Genellemeler: Evrensel kabul edilen inançları açıklayan genellemelerdir. “Suç işleyen cezalandırılmalıdır.”¹⁰ “Her güzel iş ibadettir.” “Din evrensel bir gerçekliktir.” “Yalan kötüdür.” gibi.

B – İlişkinin Sürekliliği Açısından Genelleme Türleri:

Kavramlar arasındaki ilişki kadar, bu ilişkinin niteliği de önemli bir yöndür. Kavramlar arasındaki ilişkinin sürekliliği ve değişmezliğine göre de genellemeler kendi içerisinde sınıflanabilmektedir:

a) Bütün durumlar için geçerli olarak kabul edilen kavramlar arası ilişkiler ki, bunlar “ilke” olarak adlandırılmaktadır. İlke ifadeleri, genellikle doğru kabul edilmiş ve tersi bir durumun gözlenmediği durumları ifade eder. Örneğin, “Nesneye uygulanan güç arttıkça, hızı da artar.”

9 Genellemeleri, ilke adı altında çeşitli şekillerde sınıflayanlar da vardır. Bu türlerden bazıları “Statik ve dinamik ilkeler”, “ Formal ve informal ilkeler”dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Münire Erden - Yasemin Akman, *Gelişim ve Öğrenme*, 201.

10 Thomas K. Crowl- Sally Kaminsky - David M. Podell, *Educational Psychology*, s. 148.

b) Bilinen istisnaları olan kavramlar arası ilişkiler, “genelleme”dir. Genellemeler, ilkelere göre daha az kesinlik gösteren ve olasılık taşıyan ifadelerdir.¹¹ Örneğin, “İnsanlar, ekonomik nedenlerle göç ederler.” genellemesi ilkeye göre daha az kesinlik gösterir. Çünkü, bazı insanlar da dini, politik veya başka nedenlerle göç edebilirler.

c) Kavramlar arası ilişkiyi gösteren diğer bir tür de “akademik kural”dır. Akademik kurallar tutarlılık ve istikrar sağlar.¹² Örneğin, “Zamir kendisinden önce gelen ile sayı ve cinsiyet bakımından uyumalıdır.” gibi.

Kavramlar arasındaki ilişkinin basitliği veya karmaşıklığına göre de genellemeler sınıflanabilmektedir. Zira genellemeler, basit ile karmaşık arasında bir dağılım gösterir.

a) Basit olanlar, kolayca anlaşılabilen ilişkileri içeren ve günlük yaşamda kullanılanlardır.

b) Karmaşık olanlar ise, birkaç kavram ya da birkaç ilkenin bir araya gelmesi ile oluşurlar.¹³ Ayrıca genellemeler ilişkinin gözlenebilme ve test edilebilmesi yönüyle de somut genelleme ve soyut genelleme olarak ayrılabilir. Bu makalede “genelleme” kavramıyla, genellemenin bütün türleri kastedilmektedir.

α. 2. Yararları

Genellemeler büyük miktardaki bilgileri özetlemeye yardım eder, çevrenin karmaşıklığını basitleştirir. Onlar, çevremizi ve olup bitenleri, evreni anlamamıza yardım etme durumlarına göre değerlendirilir.¹⁴ Genellemeler sebep-sonuç ilişkilerini bulmaya; olgu, olay ve durumları anlamaya, onları yönlendirmeye yardım ederler ve problemleri çözmeye kullanılırlar.¹⁵ Birer olgu, olay ve durumları genellemeler sayesinde anlayabilir, açıklayabilir ve sonuçlar hakkında tahminler yürütebilir. Bu yüzden genellemeler sosyal bilimler ve diğer bilimlerin öğretiminin merkezinde yer alır.¹⁶

11 Donald P. Kauchak – Paul D. Eggen, *Learning and Teaching*, s. 221.

12 Paul Eggen - Don Kauchak, *Educational Psychology Windows on Classrooms*, Forth Edition, Prentice - Hall Inc., New Jersey, 1999, s. 305.; Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim - Kuramdan Uygulamaya* - Ertem Matbaacılık, Ankara, 1997, s. 535-536.

13 Gülten Ülgen, *Eğitim Psikolojisi*, s. 232

14 Donald P. Kauchak – Paul D. Eggen, *Learning and Teaching*, s. 221.

15 Robert H. Davis - Lawrence T. Alexander - Stephen L. Yelon, *Learning System Design, An Approach To The Improvement of Instruction*, McGraw - Hill Book Company, 1974, s. 231.; Nurettin Fidan, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yayınevi, Ankara, 1996, s. 196; Münire Erden - Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi - Gelişim, Öğrenme, Öğretme*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1995, s. 211.

16 C. Warren McKinney - William D. Edgington, “Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies”, *The Social Studies*, Marc/April 1997, s. 78.

b. Genelleme Öğrenme

Genellemeler, kavramlar arasında ilişkiler kurularak oluşturulur ve öğrenilir. Kavram öğrenme, genelleme öğrenme için bir önkoşul; genelleme öğrenme de problem çözme için bir önkoşuldur.¹⁷ Genellemeler, özellik ve kullanımları bakımından kavramlardan farklıdır.¹⁸ Gerçekte, genelleme kavramlardan oluşmakta ise de o, kavramların bir toplamı değildir. Genelleme kavramlar arasındaki ilişkinin bir ifadesidir. Bu yönüyle kavramlardan ayrılır. Öğrenciler sadece kavramları öğrenerek genellemeleri oluşturamazlar. Genelleme oluşturma, ancak öğrenciler olgular ve kavramlar arasındaki ilişkiyi gördüklerinde meydana çıkar.¹⁹ Genelleme, kavramdan iki yönden ayrılır:

1. Kavram bir uyarıcı kümesini temsil eden tek bir birim iken, genelleme her biri bir kavram olan birimler zinciridir. Çünkü genelleme, onu oluşturan kavramların yanısıra onları birbirine bağlayan *ilişkiyi* de içerir. Bu çerçevede kavram öğrenme bir birimin tanımlanması iken, genelleme öğrenme birimler arasındaki ilişkinin öğrenilmesidir.

2. Kavram öğrenme, bir türün olumlu ve olumsuz örnekleri yoluyla öğrenilir. Genelleme öğrenme ise bundan farklıdır. Öncelikle, genellemede yer alan kavramlar öğrenilir. Daha sonra kavramlar arası ilişki, öğrenci tarafından yeniden keşfedilir.²⁰

Genellemeyi öğrenme, genellemeyi oluşturan kavramların öğrenilmesine dayalıdır.²¹ Genelleme öğrenmede ilk olarak ön koşul kavramların ve genellemeyi oluşturan kavramlar arası ilişkinin öğrenilmiş olması gerekir. Genelleme öğrenmede ikinci olarak, genellemenin değişik durumlara transferinin yapılması ve problem çözmede kullanılması gerekir.

Genelleme öğrenmede, öğrenmenin niteliği büyük önem taşımaktadır. Birey bilgi düzeyinde, kavrama düzeyinde, uygulama düzeyinde veya analiz düzeyinde genellemeyi öğrenebilir. Öğrenmenin niteliği arttıkça, genellemeyi kullanma da artacaktır. Birey genellemeleri koşullu uyarıcılarla öğrendiği zaman, bu genellemelerle sorun çözemez. Çünkü genellemeyi üst düzeyde öğrenmemiştir.

17 Herbert J. Klausmeier - Elizabeth Schwenn Ghatala - Dorothy A. Frayer, *Conceptual Learning and Development - A Cognitive View*, Academic Press Inc, New York, 1974, s. 170.

18 Robert H. Davis - Lawrence T. Alexander - Stephen L. Yelon, *Learning System Design, An Approach To The Improvement of Instruction*, s. 231; Robert M. Gagné, "The Learning of Principles", s. 82.

19 C. Warren McKinney - William D. Edgington, "Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies", s. 78.

20 Robert M. Gagné, "The Learning of Principles", s. 87.

21 Gülten Ülgen, *Eğitim Psikolojisi*, s. 232.

Genelleme öğrenmenin iki boyutu vardır. 1) İlk boyut daha çok ürünü önceleyen boyuttur. Genelleme, bir konunun önemli bir unsuru olarak değerlendirilerek öğrenilebilir. Burada genellenenin bizzat kendisi önemli olur. Öğrenci var olan genellemeyi ürün olarak öğrenir. Okullarda öğretime konu edilen içerik, büyük oranda kavram ve genellemelerden oluşmaktadır. Bu çerçevede genellemelerin öğrenilmesi ve öğretimi gerekli/zorunlu bir durumdur.

2) Bir de öğrenciler akıl yürüterek bizzat kendileri “genelleme yapmayı” öğrenebilirler. Burada bir ürün olarak genellenenin yanısıra, genelleme sürecini öğrenme de söz konusudur. Yani “genelleme yapmayı öğrenme” vardır. Genelleme yapmayı öğrenme, eleştirel düşünmenin bir şekli olarak değerlendirilebilir.²² Genelleme yapmayı öğretmek, okulun temel işlevleri arasında olmalıdır.

Öğrenci genellemeleri ve genelleme yapmayı, öğrenme-öğretme sürecinde öğrenebilir. Burada öğretmenin öğretim bilgi ve becerisinin niteliği çok önemli bir etkidir. Öğretimin niteliği öğrencinin, genellenenin kendisini öğrenmesinden, genelleme yapmayı öğrenmesine kadar etki eder. Sadece genellemeyi öğrenme, hem genellemeyi hem de genelleme yapmayı öğrenme veya hiçbirisini öğrenememe büyük oranda öğretimin niteliğine bağlıdır.

c. Genelleme Öğretimi

Genelleme öğretiminin üç aşaması vardır: Planlama, uygulama ve değerlendirme. Her aşama bir diğeri için zemin hazırlayıcı özelliğe sahiptir. Önceki aşama ne kadar iyi geçirilirse bir sonraki aşama da o kadar kolay ve etkili olabilecektir.

c. 1. Planlama:

Genelleme öğretiminin planlama aşaması, kendi içinde birbirini takip eden adımlardan oluşmaktadır. Bunlar, hedeflerin belirlenmesi, genellenenin analizi, stratejinin seçimi, öğretim araç-gereç ve materyalinin hazırlanmasıdır.

Hedeflerin Belirlenmesi

Genelleme öğretiminde öncelikle hedef ve davranışların belirlenmesi gerekir.²³ Hedef belirlenirken de hangi genellenenin/genellemelerin, hangi düzeyde öğretilmek istendiği belirlenmelidir. Genelleme öğrenme bilişsel

22 C. Warren Mckinney - William D. Edgington, “Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies”, s. 79.

23 Nurettin Fidan, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, s. 196

alanın bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerinde; duyuşsal alanın da tepkide bulunma, değer verme, örgütlenme gibi düzeylerinde olabilir.

Genellemeyi öğrenen öğrenci en azından şu dört şeyi yapabilmelidir:

1. Genellemeyi söyleme.
2. Olguların genellemeyi destekleyip desteklemediğini belirleme.
3. Karşılaştığı yeni duruma genellenenin uygulanıp uygulanamayacağını belirleme ve genellemeyi yeni karşılaşılan durumu açıklamada kullanabilme.
4. Gelecekte ne olacağını tahminde, genellemeyi kullanabilme.²⁴

Genelleme Analizi

Genelleme öğretiminde hedefler belirlendikten sonra, genellenenin analizi yapılmalıdır. Bu işlem sırasında genellemeyi oluşturan kavramlar ve kavramlar arası ilişki belirlenir. İlişkinin niteliği tespit edilerek, ilişkiyi gösteren örnekler ve örnek olmayan durumlar tespit edilir. Genellemelerin öğrenilmesinde anlamlı örneklerin kullanılması önemlidir. Kullanılan örneklerle, öğrencinin önkoşul kavramları hatırlamaları ya da anlamaları sağlanmalıdır. Burada genelleme, öğelerine ayrılabilir. Öğrenci böylece kavramlar arasındaki ilişkiyi daha kolay anlayabilir. Eğer genelleme iki öğe arasındaki ilişkiyi belirliyorsa, öğretmen öğelerden biri ile ilgili örnekleri değiştirerek öğrencilerin ikinci öğede meydana gelen değişikliği görmelerini sağlayabilir.²⁵

Genelleme Öğretiminde Kullanılacak Stratejiyi Belirleme

Genelleme öğretiminde kullanılan belli başlı üç strateji vardır. Bunlar, Genelleme-Örnek Stratejisi, Örnek-Genelleme Stratejisi, Örnek-Genelleme-Örnek Stratejisidir.

Genelleme - Örnek Stratejisi: Bu yaklaşım sunuş yoluyla öğretim stratejisi olarak da bilinir ve tümdengelim yoluyla akıl yürütmenin adımları takip edilir. Bu strateji, zaman açısından daha ekonomiktir ve soyut kavramlar arasındaki ilişkinin öğretimine daha elverişlidir. Öğrencilerin genellemeyi test etmeleri istendiğinde bu yaklaşım daha uygundur.²⁶ Bu yaklaşımda şu adımlar izlenir:

24 C. Warren Mckinney - William D. Edgington, "Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies", s. 79.

25 Münire Erden - Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi - Gelişim, Öğrenme, Öğretme-*, s. 212-213.

26 C. Warren Mckinney - William D. Edgington, "Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies", s. 79.

1. Genellemenin sunulması
2. Genellemeyi oluşturan kavramlar arasındaki ilişkinin gösterilmesi
3. Genellemenin örneklerinin ve örnek olmayanlarının verilmesi. Örneklerin görsel araçlarla ya da deney düzenekleriyle desteklenmesi.
4. Öğrencilerden örnek istenmesi.²⁷

Örnek- Genelleme Stratejisi: Bu yaklaşım buluş yoluyla öğretim stratejisi olarak da bilinir. Tümevarım yoluyla akıl yürütmenin adımları izlenir. Bu yaklaşım, öğrencilerin “genelleme oluşturma”nın adımlarını görmeleri istendiğinde daha uygundur.²⁸ Örnek- genelleme stratejisinde şu adımlar izlenir:

1. Öğrencilere genellemenin örneklerinin sunulması. Genellemenin özelliğine göre resim, şekil, grafik ve deneyden yararlanılabilir.
2. Öğrencilerin gösterilen örneklere dayalı olarak ilişki hakkında hipotez geliştirmeleri.
3. Hipotezlerin incelenmesi. Öğrencilere pekiştireç, dönüt, düzeltmelerin verilmesi.
4. Her öğrencinin genellemeyi tam olarak ifade etmesi.²⁹

Örnek - Genelleme- Örnek: Bu yaklaşımda tümevarım ve tümdengelim yoluyla akıl yürütme yollarının ikisi, yeni bir yaklaşımı oluşturmak için bir araya getirilir. Örnekler sunulur, öğrenciler genellemeyi oluşturur ve öğrenciler ilave örneklerle genellemeyi test ederler. Bu yaklaşım genelleme oluşturmaya ve onu test etmeye içerir.³⁰

c. 2. Uygulama

Genelleme öğretiminin uygulama aşamasında şu adımlar izlenir.

- * Hedeflerden haberdar etme
- * Genellemede yer alan önkoşul kavramların öğrencilerce bilinip bilinmediğini belirleme, ön öğrenmelerdeki eksiklikleri giderme
- * Seçilen stratejiyi uygulama
- * Genellemeyi yeni bir problem durumuna uygulama³¹
- * Düşünce süreçlerini analiz etme.

---

27 Münire Erden - Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi - Gelişim, Öğrenme, Öğretme-*, s. 214.

28 C. Warren Mckinney - William D. Edgington, “Issues Related To Teaching Generalizations in *Elementary Social Studies*”, s. 79.

29 Münire Erden - Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi - Gelişim, Öğrenme, Öğretme-*, s. 214.

30 C. Warren Mckinney - William D. Edgington, “Issues Related To Teaching Generalizations in *Elementary Social Studies*”, s. 79.

31 Nurettin Fidan, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, 196; Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, s. 537.; Paul Eggen - Don Kauchak, *Educational Psychology Windows on Classrooms*, s. 306.

c. 3. Değerlendirme

Genelleme öğretiminde değerlendirme, öğrenme-öğretme sürecinin başında, sürecin içinde ve sonunda yapılabilir. Genelleme öğretimine başlamadan önce değerlendirme ölçütleri, ölçme araçları belirlenir ve öğrencilerin genellemede yer alan önkoşul kavramları ne kadar bildiklerini belirlemek, ön öğrenme eksikliklerini tespit etmek için “öntest” oluşturulur.

Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilere ipucu, pekiştirici ve dönüt-düzeltilme verilir. Genelleme öğretiminin sonunda ise öğrencilerin hangi düzeyde öğrendiklerini belirlemek, öğretimi değerlendirmek amacıyla “sontest” yapılabilir.³²

d. Din Eğitiminde Genelleme Öğretimi

Din eğitim-öğretiminde genellemelerin nasıl öğretim konusu yapılabileceği henüz araştırılmış değildir. Bununla birlikte genelleme öğretiminin din eğitiminin hedeflerini gerçekleştirmesinde önemli katkıları söz konusudur.

Din, aşkın varlıkla ilişkiyi ele alır³³ ve aşkınla ilgili bilgiyi içerdiği için dini bilinin diğer bilgi türlerinden ayrılan yönleri vardır. Bir bilgi türü olarak dinî bilginin kendine has özelliklerinin dikkate alınması, din öğretiminin başarısını doğrudan etkileyecektir. Dolayısıyla, dinî konuların öğrenciler tarafından anlaşılmasındaki temel zorluklardan biri de dinî bilginin özelliğinden kaynaklanmaktadır. Zira din dilinde pek çok mecaz vardır. Din dilinin insan anlayışına yaklaştırılması için mecazın kullanılması zorunluluğu vardır. Herhangi bir mecazı anlama, mecazın yapıldığı alanı ve özelliklerini bilmeye yakından ilişkilidir. Ayrıca mecazı anlama, o alandaki pek çok kavram arasındaki yapısal ilişkileri bilmeyi de gerektirir. Böyle bir bilgi olmaksızın anlamının gerçekleştiği söylenemez.³⁴ Çocuklar terimlerin mecazlarını ve karşıtlarını kabaca aynı zamanda kavramaya başlamaktadırlar.³⁵ Dolayısıyla din öğretiminde genellemelerin öğretimi bireyin din dilini anlama ve anlamlandırmasına katkı sağlayabilecektir.

Dinin nakil kısmının yanısıra bir de onun yorumu vardır. Vahiy yoluyla bildirilen bilgiler, insanlar tarafından anlaşılır. Bu anlama çabasında pek çok farklı bilgi ortaya çıkar. Bunlar vahiy bilgisinin yorumu ve açıklamalarıdır. İnsanın yorumları ile elde edilen bu bilgiler, her zaman sorgulanmaya açık-

32 Robert H. Davis - Lawrence T. Alexander - Stephen L. Yelon, *Learning System Design, An Approach To The Improvement of Instruction*, s.241.

33 Necati Öner; “Niçin Din Öğretimi”, *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, 8-10 Nisan 1988, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, s.23.

34 Frank C. Keil, Concepts, *Kinds and Cognitive Development*, s. 84

35 Frank C. Keil, Concepts, *Kinds and Cognitive Development*, The MIT Press, 1989. s. 117

tır. Bu sorgulamalar yapılmayınca din, üzerinde yeterince düşünülmeyen ve anlamlandırılmayan bir alan olarak kalmaktadır ki, böylece bir nevi dinle ilgili düşünce “çocukça” bir düzeyde kalmaya devam etmektedir. Dinî düşüncenin bu düzeyden daha yukarıya çıkarak bu alanda sınıflama, ilkeleri keşfetme, çözümlenme, sentez düzeyinde düşünme meydana gelebilmelidir. Düşüncenin bu düzeye ulaşmasında kavramlar arası ilişkinin öğretiminin dolayısıyla genelleme öğretiminin rolü büyüktür.

Din konusunda düşüncenin gelişebilmesinde bilginin rolü çok büyüktür. İnsanlar hayatın dinî yorumu hakkında bilgilendirilmelidir.³⁶ Bu çerçevede öğrencilere gerçeğin din açısından nasıl yorumlandığı konusunda bilgi verilmelidir.³⁷ Böylece, dinin yorumunu bilmek öğrencilere bir özgürlük alanı sağlayabilecektir. Dinin yorumunu ya da yorumlarını bilmek, bireye çeşitli yorumları karşılaştırma, irdeleme ve değerlendirme imkânı verecektir.

Bilgi çağının yaşandığı günümüzde bir bilgi denizinde yaşanmaktadır. Bir çok alanla ilgili pek çok bilgi birikimi oluşmuştur/vardır. Din alanında da pek çok bilgi ortada dolaşmakta ancak bunların ayıklanması ve değerlendirilmesi yapılamamaktadır. Bunda din alanındaki yaygın bilgisizliğin, bilgi eksikliğinin ve kulaktan dolma bilgilenmenin etkisi büyüktür. Dinle ilgili bilgilerin yetersizliği veya yanlışlığı, insanların bu ihtiyacı dine aykırı fikir ve inanışlarla gidermeye çalışmalarına yol açabilmektedir.³⁸ Bu gün din anlayışında yeniden yapılanma ve sağlıklı bir din anlayışı geliştirme, din alanında doğru bilgilendirme ile mümkündür.³⁹ Bunun için din alanında yapılandırılmış bir bilgi birikimi oluşturulması gerekir. Bunda kavramlar arası ilişkinin kurulmasının/genellemelerin önemi büyüktür. Din alanında doğru bilgiyi yanlışından ayırt etme ve sağlıklı bir din anlayışı geliştirme, öncelikle o alanın özelliklerini, kavram ve ilkelerini öğrenmekle mümkündür. Dinî genellemelerin öğretimi, bireyin din konusunda doğru bilgilenmesi, kendi bilgileri arasında ilişki kurmasına yardımcı olacaktır. Bu da sağlıklı bir din anlayışının oluşmasına yol açabilecektir.

Din konusunda bilgilenme bireyin dinî inancını bağımsız olarak gerçekleştirme ve ibadetleri başkasına muhtaç olmadan yapabilecek birikime ulaşmasına yardımcı olabilecektir ki, bu din eğitiminin görevlerindedir.⁴⁰ Bi-

---

36 Colin Alves, “Niçin Din Eğitimi”, (Çev: Mualla Selçuk), *Din Öğretimi Dergisi*, sayı 33, Mart-Nisan 1992, s. 22.

37 Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara, 1990, s. 43.

38 Necati Öner; “Niçin Din Öğretimi”, s.25.

39 Hasan Onat, “Niçin Din Eğitimi”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20-21 Kasım 1997, s.21

40 Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2001, s.160

reyin bu bilgi düzeyine ulaşmasında din konusunda genellemeleri öğrenmenin önemli bir yeri vardır. Birey din hakkında bilgilendikçe, kendi davranışlarını yönetme ve kontrol etme becerisini geliştirebilecektir.

Anlamli öğrenmelerin yoğun olduğu durumlarda inanç-davranış arasındaki zıtlıklar çok daha az gözlenebilir. Bireylerin sorular sorarak, ilişkiler kurarak anlamlandırabildikleri bilgiler hem kalıcı olacak hem de problemlerin çözümünde kullanılabilir, davranışlara yansıtacaktır. Din öğretiminde bilgiye üzerinde tasarruf yapılabilen bir olgu olarak yaklaşılmalıdır. Yoksa bilgi, insanları kullanarak onları bir nesneye, bir “şey”e dönüştürebilir.⁴¹ Bu da anlamli öğrenmelerin ortaya çıkmasını engelleyecektir. Anlamli öğrenmelerin gerçekleşmesinde, bilgi-davranış ilişkisinde ve dinî problemleri çözmek için bilgileri kullanmada, dinî genellemelerin öğrenilmesinin önemli katkıları ve yeri vardır. Daha önce de belirtildiği gibi genellemeleri öğrenme, kavram öğrenme ve problem çözmeyi öğrenmeyle doğrudan ilişkilidir.

Bireyin dinî açıdan da özgür olabilmesi gerekmektedir. Kendi değerlerini seçme, içinde bulunduğu şartlara göre değerlerini uygulama ve sonuçlarını irdeleme becerisi onun özgürlüğünün sınırlarından birini oluşturacaktır. Din öğretimi insanların bilgi elde etme yollarını ve akli kullanma kabiliyetini geliştirici, yönlendirici bir şekilde düzenlenmelidir.⁴² Böylece bireyler hem din hakkında doğru bir bilgi kazanacak hem de toplumdaki yaygın zihniyetler üzerinde düşünceleri sağlanarak bilinçlenmelerine yardım edilecektir. Bu bilince ulaşmada genelleme öğrenmenin önemi göz ardı edilemez.

Din öğretiminde yaklaşım “öğrencinin bilincinin gelişmesini sağlayacak koşulları oluşturmak ve öğrenciye hayatın problemlerini çözebilmesinde yardımcı olacak yolları göstermek”⁴³ olabilir. Din öğretimi sonucunda “kendi başına düşünme kabiliyeti, eleştirel zihniyet, seçme kabiliyeti, hayatın anlamını keşfetme ve inancını akliyle bütünleştirme”⁴⁴ becerilerinin gelişmesi hedeflenmelidir. Bu çerçevede din öğretimi ile “hayatın problemlerini çözmeye yeteneğine sahip”, düşünen, bilinçli bireyler yetiştirmeye çalışılmalıdır. Bu anlayışla yetişen öğrenci “düşünebilen, eleştiri cesaretine sahip, tercihlerinin dayanaklarını bilen, kendini ve hayatı anlamaya çabalayan ve inancını akliyle bütünleştirebilen” bir öğrencidir. Din öğretiminin genel hedefi “akli

41 Mualla Selçuk, “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme)”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, 1997, s. 153.

42 Mualla Selçuk, “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, 20-21 Kasım 1997, Düzenleyenler: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi, s. 29.

43 Mualla Selçuk, “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi)”, s. 157.

44 Mualla Selçuk, *Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi)*, s. 157; Cemal Tosun; *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s. 159-160.

kullanma ve insan onuruna yaraşır bir hayat sürmenin yollarını gösterme”⁴⁵ olarak benimsenmelidir. Akli kullanma ve problemleri çözüme becerisinin kazanılmasında genellemeleri öğrenme temel bir aşamadır.

Din öğretimi bireylerin düşünme süreçlerinde onlara rehberlik yapmalıdır.⁴⁶ Din öğretimi olaya ve olgulara çok boyutlu bakabilme, irdeleme, çözümleme, karar verme, akıl yürütme ve kavramlaştırma gibi becerileri geliştirecek şekilde düzenlenmelidir.⁴⁷ Etkin bir din öğretimi ile bireyler daha iyi düşünür, seçeneklerini fark eder, onları iyi değerlendirir duruma gelebilirler. Ayrıca düşünmenin önündeki engellerin ne olduğu ve bu engellerle daha iyi nasıl mücadele edilebileceğini fark etmelidirler. Derslerde etkili düşünme çalışmaları ve düşünmenin önündeki engellerle mücadele çalışmaları/etkinlikleri yapmalıdırlar. Burada öğretmenin öğrencileri destekleyici bir tutum takınması ve güvende hissetmelerini sağlayıcı bir ortam oluşturması önemlidir. Eğitim ortamının kalıpcı, zorlayıcı ve kısıtlayıcı olması etkili düşünmeyi etkileyecektir.⁴⁸ Etkili düşünme tutarlı ve sistemli düşünmekle, olgu ve olayları iyi analiz etmekle, onları doğru değerlendirebilme becerisi ile olabilir. Genellemeleri öğrenme ve genelleme yapmayı öğrenme, bireyin düşünme süreçlerini yönlendirmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

Din öğretiminin hedefleri uygulanan öğretim programları ile hayata geçmektedir. Programlara hayat veren de öğretmenlerdir. Öğretmenlerin din öğretimi konusunda bilgi, beceri ve tutumlarını sürekli geliştirme çabası içinde olmaları, öğretimin niteliğini doğrudan etkileyecektir. Bu makale çerçevesinde din öğretiminde genelleme öğretiminin nasıl yapılacağına ilişkin olarak İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'ndaki konulardan hareketle bir örnek işleniş hazırlanmıştır.

Örnek İşleniş :

A. BİÇİMSEL BÖLÜM

Dersin Adı: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi

Sınıf: İlköğretim 5.

Ünitenin Adı: Peygamberleri Tanıyalım

Konu: Peygamberlere Gelen Mesajlar Aynı Amaca Yöneliktir.

---

45 Mualla Selçuk, *Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi)*, s. 158.

46 Ahmet Koç, “Düşünen İnsan Yetiştirmede Din Eğitiminin Rolü”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6, s. 73-80, İstanbul 1999, s. 79.

47 Mualla Selçuk, “Din Öğretiminde Yeni Modeller (Problem Çözücü Model)”, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 1999, s. 582.

48 Nuriye Semerci, “Kritik Düşünme Geliştirilebilir mi?”, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, Sayı 66, s. 30-34, Nisan-Haziran, 2000, s. 31.

Süre: 40 + 40 dk.

Strateji /Yöntem/Teknikler: *Genelleme-Örnek* stratejisi, anlatım, soru-cevap, grup tartışması.

Araç-Gereç: Asetat, Ders kitabı, Kur'an-ı Kerim, Kitab-ı Mukaddes.

Kaynak Kitaplar: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, MEB Basımevi, İstanbul, 2002.

Ünitenin Örüntüsü

Peygamberleri Tanıyalım

1. Allah Mesajlarını İnsanlara Peygamberler Aracılığı İle Göndermiştir.
2. Peygamberlerin Gönderilmesi Allah'ın İnsanlara Bir Yardımıdır.
3. Peygamberlere Gelen Mesajlar Aynı Amaca Yöneliktir.
4. Peygamberlerin İnsanlardan Seçilmesinin Nedenleri.
5. Peygamberlerin Nitelikleri.
6. Kur'an'da Adı Geçen Peygamberler.

*Ünitenin özel amaçları:*⁴⁹

Öğrenci, Yüce Allah'ın mesajlarını insanlara peygamberler aracılığıyla gönderdiğini açıklar.

Öğrenci, peygamberlerin mesajlarının aynı amaca yönelik olduğunu fark eder.

Öğrenci, peygamberlerin insanlardan seçilmesinin nedenlerini açıklar.

Öğrenci, peygamberlerin niteliklerini sayar.

Hedef ve Davranışlar:*

I- Bilişsel Alan:

1. Bilgi Basamağı:

Kavramlar Bilgisi:

H. "Peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir." konusu ile ilgili kavramların anlam bilgisi

D. "Peygamber", "mesaj", "aynı amaç", kavramlarının anlamını söyleme/yazma

D. Verilen bir tanımla ilgili kavramı, bir dizi kavram arasından seçip işaretleme

Olgular Bilgisi:

H. "Peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir." konusu ile ilgili belli başlı olgular bilgisi

⁴⁹ Örnek işlemlerde yer alan ünitenin özel amaçları, Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, Sayı: 2517, Ekim 2000' de yayınlanan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Programından alınmıştır.

* Örnek işlemlerde belirtilen hedef ve davranışlar araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Uygulayıcılar, içinde buldukları koşullara göre hedef ve davranışları azaltabilir veya yeniden düzenleyebilirler.

D. Derste geçen peygamberlerin adlarını söyleme/yazma

Genellemeler Bilgisi:

H. “Peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir.” konusu ile ilgili belli başlı genellemeler bilgisi

D. Peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğunu söyleme/yazma

D. Tüm peygamberlerin mesaj getirdiğini söyleme/yazma

2. Kavrama Basamağı:

Yorumlama:

H. “Peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir.” konusu ile ilgili genellemeyi açıklayabilme

D. Peygamberlere gelen mesajların hangi amaca yönelik olduğunu söyleme yazma

Kestirme:

H. Peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olmasının nedenlerini kestirebilme

D. Peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olmasının nedenlerinin neler olabileceğini söyleme/yazma

3. Uygulama Basamağı:

H. “Peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir.” genellemesini kullanabilme

D. Konu ile ilgili ayet ve hadis mealleri söyleme/yazma

D. Peygamberlere gelen mesajların ortak amacına örnekler verme

D. Karşılaştığı bir peygamber mesajının genel amacını söyleme söyleme/yazma

4. Analiz Basamağı:

H. “Peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir.” genellemesini öğelerine ayırma

D. Genellemelerde yer alan kavramları söyleme/yazma

D. Peygamberlere gelen mesajlarla, amaçları arasındaki ilişkiyi söyleme yazma.

II- Duyuşsal Alan:

1. Alma Basamağı:

H. Peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğunun farkında olma

D. Peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğunu söyleme/yazma

2. Tepkide Bulunma Basamağı:

H. Peygamberlere gelen mesajların amacını araştırmaya gönüllü olma

D. Öğretmenin konuyla ilgili verdiği ödev için kütüphaneye gitme.

D. Ödevi hazırlamak için arkadaşlarıyla bir araya gelme.

3. Değer Verme Basamağı:

H. Peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olmasının önemini takdir etme

D. Peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğunu ortaya koyan açıklamalar yapma

D. Konuyla ilgili olarak arkadaşlarının bilinçlenmesine çalışma

B. GİRİŞ:

1. Dikkat Çekme:

Öğretmen: “Peygamberlere gelen mesajların ortak amacı ne olabilir?” der ve öğrencilerin cevaplarını alır.

2. Güdüleme:

Öğretmen, “Arkadaşlar, bu dersin sonunda bu soruyu doğru olarak cevaplayabileceksiniz” ve “Peygamberlere gönderilen mesajların aynı amaca yönelik olmasının önemini açıklayabileceksiniz” der.

3. Gözden Geçirme (Hedeften Haberdar Etme): “Arkadaşlar, önceki dersimizde, peygamberlerin Allah’ın insanlara bir yardımı olduğunu görmüştük. Bu gün peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğu konusunu ele alacağız. Bu derste peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğunu fark edecek ve bunun önemini açıklayabileceksiniz. Peygamberlere gelen ortak mesajlardan örnekler verebileceksiniz. “

C. GELİŞME:

1. Önkoşul Öğrenmelerin Düzeyini/eksiklikleri Belirleme: Öğretmen, öğrencilerin “peygamber, peygamber mesajı, amaç ve aynı amaca yönelik olma”, kavramlarını öğrencilere sorar. Kavramlarla ilgili öğrenme eksikliklerini/yanlılıkları giderir. Ara özet: Öğretmen: “Peygamber, Allah tarafından kendisine vahiy gönderilen elçidir. Peygamberlerin, Allah’tan aldıkları vahiyler, onların insanlara ulaştırmakla yükümlü oldukları mesajlardır.” der. Şimdi size bir genelleme sunacağım. Sonra bu genellemenin örneklerini vereceğim. Daha sonra da sizden bildiğiniz örnekleri isteyeceğim.

2. *Genellenin Sunumu:* “ Peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir.” Allah peygamberler göndermiş ve her peygambere de mesajlar bildirmiştir. Peygamberler, Allah’tan aldıkları mesajları insanlara ulaştırmışlardır. Peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir. Bu amaç da Allah’ın varlığını ve birliğini insanlara bildirmek ve onları doğru yola yönlendirmektir.

3. *Örneklerin ve Örnek Olmayanların Verilmesi (İlişkinin Gösterilmesi):* Öğretmen, peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğunu gösteren ayet/hadislerin bulunduğu asetaları/slayt yansıtır.

Yüce Allah bir çok peygamber göndermiştir. Bu durum, Kur’an-ı Kerim’de şöyle belirtilmektedir:

“Ey Muhammed! And olsun, senden önce de bir çok peygamber gönderdik.” (40/Mümin Suresi, 78) Ayrıca, “Allah, insanlara yol gösterici olarak daha önce de Tevrat’ı ve İncil’i indirmişti. O, Furkan’ı (Kur’an’ı) da indirmiştir. (3/Al-i İmran Suresi, 3-4)” buyurulmaktadır. İncil’de şöyle denmektedir:

“Kutsal Yasa’yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim.” (Matta, 5: 17)

Kur’an-ı Kerim’de peygamberler arasında bir fark olmadığı belirtilmektedir. “Deki; Allah’a inandık. Bize indirilene de, bizden önce İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakup’a ve diğer peygamberlere indirilene de inandık. Onlar arasında bir fark olmadığına inanırız.” (3/Al-i İmran Suresi, 84)

Bu çerçevede Kur’an-ı Kerim, kendisinden önce gelen kutsal kitapların bir devamıdır. “Ey Muhammed! Bu sana vahyettiğimiz, öncekileri doğrulayan gerçek kitaptır.” (35/Fatır Suresi, 31)

Ara özet: Allah, insanları uyarmak ve doğru yola yönlendirmek için gönderdiği peygamberler aracılığı ile mesajlarını iletmiştir.

Allah’ın gönderdiği mesajlar O’nun varlığını ve birliğini vurgulamakta, insanları doğru yola davet etmektedir.

“Rabbindir yeryüzü ve içindeki her şey, dünya ve üzerinde yaşayanlar.” (Mezmur 24: 1-2)

“Ant olsun ki, Allah mü’minlere büyük lütufta bulundu. Zira daha önce apaçık yanlış bir yolda bulunuyorlarken onlara, kendi içlerinden, kendilerine Allah’ın ayetlerini okuyan, kendilerini temizleyen ve kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi.” (3/Al-i İmran Suresi, 164)

“Böylece kendi içinizden, size ayetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size kitap ile hikmeti ve bilmediklerinizi öğreten bir elçi gönderdik.” (2/ Bakara Suresi, 151)

“Bu Kur’an, bütün insanlığa bir açıklama, Allah’a saygılı olanlar için de bir yol gösterme ve bir öğüttür.” (3/Al-i İmran Suresi, 138)

“Şuayb, ‘Ey halkım!, Allah’a kulluk edin. Ahiret gününe umut bağlayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın’dedi.” (11/Hud Suresi, 85)

“Allah ile beraber başka bir tanrı edinme.” (17/İsra Suresi, 22)

Hız. Musa’ya gönderilen On Emir’de “Benden başka tanrının olmayacak..... ve Anne-babaya hürmet edeceksin (Eski Ahit, Çıkış, Bab: 20).” denmektedir.

“Rabbin yalnız kendisine tapmanızı ve anne-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti....” (17/İsra Suresi, 22)

Ara özet: Öğretmen: “Evet arkadaşlar, peygamberlere gelen mesajlar Allah’ın varlığını ve birliğini vurgulamaktadır. İnsanı doğru yola yönlendirme amacına dönüktür.

Ara geçiş: Öğretmen: “Şimdi sizden peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğunu gösteren ve daha önce hazırlamış olduğunuz örnekleri alalım.” der.

4. Öğrencilerden Örnek İsteme/ Genellemeyi Yeni Bir Problem Durumuna Uygulama: Öğrenciler, hazırlık çalışmasında verilen ve kutsal kitaplardan peygamberlerin mesajlarının aynı amaca dönük olduğunu gösteren örnekleri sunarlar.

Ara özet: Öğretmen: “Evet arkadaşlar, peygamberlere gelen mesajlar aynı amaca yöneliktir.” der.

Ara geçiş: Öğretmen: “ Şimdi bu genellemeye nasıl ulaştığımızı konuşalım.” der. Öğrencilere şu soruları sorar.

5. Düşünce Süreçlerinin Analizi: Dersin başından itibaren izlenen adımları tek tek öğrencilere buldurur.

Sonuç

Son Özet: Peygamberlere gelen mesajlar, Allah’ın varlığını ve birliğini insanlara duyurmaya ve onları doğru yola yönlendirmeye dönüktür.

Tekrar Güdüleme: Öğretmen, “Peygamberlere gelen mesajların aynı amaca yönelik olduğunu öğrendik. Bundan sonra karşılaştığınız peygamber mesajlarının ortak amacını bulabilecek ve bunun önemini açıklayabileceksiniz.” der.

Kapanış: Öğretmen, öğrencilerden bir sonraki ders için hazırlık yapmalarını ister. Peygamberlerin neden insanlardan seçildiğini araştırarak, düşüncelerini yazmalarını ister.